

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA CHET TILLARI TA'LIMINI MODERNIZATSIYA QILISH: PEDAGOGIK YONDASHUVLAR VA O'QITUVCHILAR KOMPETENSIYASI.

Tadqiqotchi:

Mamatmusayev Nosir

Yangi asr universiteti

Tel: +998938422612

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilib, chet tillarini o'qitishda talabalarning raqamli kompetentsiyasini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar tahlil qilinadi. Raqamli innovatsiyalar, ilmiy tadqiqotlar va amaliy tajribalar asosida talabalarning raqamli muhitda samarali faoliyat yurita olishini ta'minlaydigan metodik strategiyalar ishlab chiqishning ahamiyati ko'rsatib beriladi. Shuningdek, chet tilini o'rganish jarayonida raqamli kompetentsiyani shakllantirishning samarali usullari qiyosiy o'rganilib, ularning ta'lim sifatiga ta'siri ilmiy asosda baholanadi.

Abstract: This article examines the theoretical and practical aspects of using digital technologies in education and analyzes pedagogical approaches aimed at developing students' digital competence in foreign language learning. Drawing on digital innovations, scientific research, and practical experience, the paper highlights the importance of designing methodological strategies that enable learners to function effectively in a digital environment. Additionally, it evaluates the effectiveness of various methods for fostering digital competence during the process of learning foreign languages and assesses their impact on the overall quality of education.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретические и практические аспекты использования цифровых технологий в образовательном процессе, а также анализируются педагогические подходы, направленные на развитие цифровой компетентности студентов при изучении иностранных языков. На основе цифровых инноваций, научных исследований и практического опыта подчеркивается важность разработки методических стратегий, обеспечивающих эффективную деятельность обучающихся в цифровой среде. Кроме того, проводится оценка результативности различных методов формирования цифровой компетентности в процессе изучения иностранных языков и их влияния на качество образования.

Tayanch so'zlar: raqamli texnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), raqamli kompetensiya

Key words: digital technologies, information and communication technologies (ICT), digital competence

Raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga jadal kirib kelishi bilan bog'liq ilmiy izlanishlar soni ortib bormoqda. Bu holat ta'limning zamonaviy talablarga mos ravishda tubdan yangilanayotganini va raqamli imkoniyatlardan samarali foydalanishga ehtiyoj kuchayganini ko'rsatadi. Shu bois, ushbu tadqiqotda o'qituvchilarning raqamli kompetentsiyasini rivojlantirish masalasi markaziy o'rin egallaydi. Chunki ta'lim tizimining muvaffaqiyati, shuningdek, kelajakdagi ijtimoiy taraqqiyot ko'p jihatdan pedagoglarning digital savodxonligiga bog'liq.

Hozirgi davr ta'limi raqamli inqilob sharoitiga moslashishi va shu jarayonni samarali boshqarishi talab etiladi. Buning eng muhim omillaridan biri o'quvchilar va o'qituvchilar o'rtasida raqamli texnologiyalardan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirishdir. Ko'pgina tadqiqotchilar chet tillarini o'qitishda raqamli vositalarni qo'llash tajribasini o'rganishgan bo'lsada, ularning aksariyati mazkur jarayonning tizimli, ilmiy asoslangan pedagogik strategiyalarini ishlab chiqishga yetarlicha e'tibor qaratmagan.

Pedagoglarning faoliyatida uchraydigan texnik muammolar ko'pincha chuqurroq pedagogik masalalarni — raqamli texnologiyalarni o'qitish jarayoniga integratsiyalashning metodik mexanizmlarini — soyada qoldirishi mumkin. Shu sababli, raqamli texnologiyalardan foydalanish jarayoni ba'zan murakkab ko'rinsa ham, uning ta'lim oluvchilarga ta'siri doim keng qamrovli bo'ladi. Natijada, o'qituvchi va talaba o'rtasida digital kompetentsiyani shakllantirish jarayoni umumiy ta'lim samaradorligini belgilovchi muhim omilga aylanadi.

Shuningdek, o'qituvchilarning katta ish yuklamasi ularga zamonaviy innovatsiyalar va boshqa hamkasblarning ilg'or tajribasini muntazam kuzatishga imkon bermasligi ham muammo sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — ta'lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni integratsiyalash bo'yicha ilmiy tadqiqotlar, amaliy tajribalar va zamonaviy pedagogik qarashlarga tayangan holda talabalarda raqamli kompetentsiyani rivojlantirishga xizmat qiladigan metodik strategiyalarni shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsadni amalga oshirish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- maktab va oliy ta'lim muassasalarida chet tillarni o'qitishda raqamli texnologiyalar qo'llanilishi bo'yicha amaliy ma'lumotlarni to'plash;
- ta'lim ishtirokchilarining — universitet o'qituvchilari, maktab pedagoglari va bo'lajak o'qituvchilarning — mazkur masala yuzasidan fikrlarini o'rganish;
- talabalarda raqamli kompetentsiyani rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash;

- xorijiy til o'qituvchilari va pedagogik yo'nalishdagi talabalar uchun zarur bo'lgan raqamli kompetentsiyalar majmuasini ishlab chiqish.

Hozirgi vaqtda o'qituvchilarning raqamli kompetentsiyalari bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar o'z e'tiborini o'qitish jarayonida faqat texnologiyalarni qo'llashdan zamonaviy jamiyatda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) roliga qaratmoqda. Bu, o'z navbatida, yangi bilim, ko'nikma, malaka va ta'lim kontseptsiyasiga munosabatni o'zlashtirishga qaratilgan. Mualliflarning fikricha, raqamli kompetensiya o'qituvchilar hamda o'quvchilarga raqamli ko'nikmalar yordamida fanni o'rganish nuqtai nazaridan o'z imkoniyatlarini ifodalash imkoniyatlarini taqdim etishga zamin yaratadi.

O'qitish tizimida sezilarli o'zgarishlarga olib keladigan ta'lim asoslari va modellari yaratilgan. Misol uchun, Norvegiyadagi ta'lim islohotining rasmiy hujjatida raqamli kompetensiya o'qish, hisoblash, yozish va og'zaki nutq qobiliyatlari bilan birga beshinchi muhim kompetensiya sifatida belgilangan. Biroq, ba'zi tadqiqotchilarning ta'kidlashicha, ushbu tushunchalarga katta qiziqish va bir qator tadqiqotlarga qaramay, "texnik bilimlar va texnologiyani o'rganish sharoitida qanday ishlatish bo'yicha bilimlar o'rtasida tafovut" mavjud.

Norvegiyalik pedagoglar va talabalar o'rtasida olib borilgan tadqiqotlar asosida Krumsvik raqamli kompetensiyani joriy etishning ta'lim jarayoni natijalariga ijobiy ta'sirini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, Kay xulosasiga ko'ra, AKTga ega bo'lgan o'qituvchi tomonidan talabalarning fanni o'rganish jarayoniga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va shu tariqa o'quv jarayoniga raqamli texnologiyalarni integratsiyalashuviga yondashuv va tuzilmani qurishga tanqidiy munosabatni rivojlantirishga yordam beradi. Xuddi shunday, ba'zi tadqiqotchilar raqamli texnologiyalarni ta'lim jarayoniga reflektiv tarzda integratsiyalashuvi xorijiy tilni o'qitishda ulardan foydalanish samaradorligiga katta hissa qo'shishi mumkinligini ta'kidlamoqda.

Kompetensiya masalalariga to'xtalar ekanmiz, shuni ta'kidlash kerakki, bu atama juda o'zgaruvchan bo'lib, ko'plab tadqiqotlar "axborot savodxonligi", "kompyuter savodxonligi", "media savodxonligi", "ko'p modali savodxonlik", "raqamli savodxonlik" kabi turli atamalarni taklif qiladi. Ularning barchasi ushbu atamani raqamli resurslarni o'qitish va ta'lim jarayonlariga samarali integratsiyalashuvi bilan bog'laydi. Fallunning ta'kidlashicha, bu holat "rivojlanayotgan texnologik, madaniy va ijtimoiy landshaftlar" tufayli yuzaga keladi.

Umumiy raqamli kompetensiya tushunchasiga kelsak, Yanssen "AKTdan oqilona va sog'lom foydalanish huquqiy va axloqiy jihatlar, maxfiylik va xavfsizlik bo'yicha alohida bilim va munosabatlarni, shuningdek ... texnologiyaga nisbatan muvozanatli munosabatni..." talab qilishini ta'kidlaydi. Shunday qilib, o'qituvchining roli nafaqat talabalarga raqamli texnologiyalarni joriy etish, balki kengroq yondashish va uning jamiyatga ta'sirini ko'rsatishdir.

Navarro va boshqa olimlar raqamli kompetentsiyani raqamli texnologiyalardan foydalanish va texnologiyalarni ta'limga optimal integratsiyalashuvi orqali raqamli dunyoga ta'sirini tushunish usuli deb hisoblashadi. Ananiadou va Klarolarning fikriga ko'ra, raqamli kompetentlik raqamlashtirishga nisbatan bilim, ko'nikma va munosabatlardan kompleks foydalanishdir.

Xuddi shunday, Lakkala va boshqalar bu tushunchani raqamli texnologiya va dasturiy ta'minotdan foydalanish qobiliyati deb hisoblaydilar. Pedagogik raqamli texnologiyalar o'qituvchilarning o'zaro munosabatlari, bilimlari va didaktik foydalanishiga ta'sir qiladi.

Xususan, Lazaro Kantabrana va boshqalarga ko'ra pedagogik raqamli kompetentsiya – “o'qituvchi raqamli texnologiyalarni o'z amaliyotiga va kasbiy rivojlanishiga kiritish uchun rivojlantirishi kerak bo'lgan ko'nikma, malaka va munosabatlar yig'indisidir”. Rivera-Laylle va boshqalarga fikricha esa raqamli kompetentsiya ham texnologik bilimlarni, ham didaktik foydalanishni nazarda tutadi. Shu sababli, o'qituvchining raqamli kompetentsiyasi ikki yo'nalishdagi mas'uliyatni o'z ichiga oladi: raqamli kompetentsiya darajasini oshirish va o'quvchilar o'rtasida raqamli kompetentsiyani rivojlantirishga hissa qo'shish.

Yevropa Komissiyasi “DigCompEdu” loyihasini yaratdi, unda raqamli kompetentlik insonning AKTdan foydalanishda xavfsiz, tanqidiy va ijodiy yondashish qobiliyati sifatida aniqlanadi. Ta'lim texnologiyalari va o'qituvchilar malakasini oshirish milliy instituti o'qituvchilarning raqamli kompetentsiyalari bo'yicha o'lchovlar, ko'rsatkichlar va ularning malakasini rivojlantirish darajalari tizimi asosida o'z o'lchovlarini yaratdi.

Raqamli kompetensiyalarni shakllantirishning eng muhim masalalaridan biri bu modellardir. Shu tarzda eng mashhur modellar YUNESKO, Mishra va Kohler tomonidan tasvirlangan TPACK hamda ISTE. Lund va boshqalarga ko'ra, O'qituvchi o'quv jarayoniga texnologiyalarni tatbiq etar ekan, uni o'z kasbiy maqsadlarida qanday qo'llashni ko'rsatishi, balki “texnologiyadan unumli foydalanishga qodir bo'lishi” kerakligini ta'kidlab, uni “transformativ kompetensiya” deb ataydi.

Bugungi kunda o'qituvchilar uchun zarur bo'lgan kompetensiyalarni tavsiflovchi kontseptual model TPACK modeli bo'lib, u uch o'lchovni o'z ichiga oladi: texnologik bilim, pedagogik bilim va mazmuniy bilim. Ushbu model turli xil bilimlarning integratsiyasini namoyish etadi. Biroq, TPACK foydalanish usuli bo'yicha o'tkazilgan turli tadqiqotlar davomida kutilgandek foydali bo'lmagani uchun tanqid qilindi.

Kvebek oliy ta'lim vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan Raqamli kompetentlik asoslari axloqiy fuqarolik va texnologik ko'nikmalarni targ'ib qiladi. Ushbu hujjat innovatsiya va ijodkorlikni, o'rganish uchun raqamli resurslarni, axborot savodxonligini, hamkorlikni, aloqani, kontentni ishlab chiqarishni, inklyuziya va turli

ehtiyojlarni, shaxsiy va kasbiy imkoniyatlarni kengaytirish, muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlashni o'z ichiga olgan turli o'lchovlarni tavsiflaydi.

Til o'qituvchilarining raqamli kompetensiyasiga kelsak, Sisoyev va Yevstigneyev uni raqamli muhitda til o'qituvchilarining AKT kompetensiyasi sifatida belgilaydilar va AKT kompetensiyasi ikkita muhim komponentni o'z ichiga oladi, degan g'oyani ilgari surdilar: chet tillarini o'qitishda foydalanish mumkin bo'lgan AKT haqidagi bilimlar va texnologik va didaktik nuqtai nazardan AKTni o'quv jarayoniga to'g'ri joriy etish ko'nikma va malakalari.

Skakunova V.A. AKT kompetensiyasi o'qituvchilar faoliyatining integral faol sifati sifatida bir nechta tarkibiy qismlarga bo'linishi mumkinligini ta'kidlaydi: kontseptual komponent (ogohlik, ta'lim jarayoniga AKTni joriy etishga ijobiy va tanqidiy munosabat); tashkiliy va mazmunli komponent (bu o'quv materialini tizimlashtirish va o'quv jarayonini loyihalash qobiliyatini anglatadi).

Zamonaviy texnologiyalarning jadal o'zgarishlari tufayli ta'limda xususan, xorijiy tillarni o'qitishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari vaziyatni muntazam kuzatib borishni taqozo etadi. Keyinchalik ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni qo'llashda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni majburiy ravishda kuzatib borish, o'qituvchilarni ushbu sohadagi yangi yutuqlar haqida doimiy ravishda xabardor qilish va ko'rsatmalar berish, natijalarga erishish uchun ularning birgalikdagi sa'y-harakatlarini jamlash bo'yicha hamkorlikni o'z ichiga olishi kerak.

O'qituvchilarning raqamli kompetensiyalarini shakllantirish masalalari alohida e'tiborni talab qiladi. O'z kasblarining o'ziga xos xususiyatlari tufayli ular ta'limning barcha innovatsion jarayonlaridan xabardor bo'lishlari kerak. O'quv jarayonining samaradorligi uning raqamli texnologiyalardan foydalangan holda qanday tashkil etilishi va o'quv jarayonida o'quvchining ijodiy salohiyatini namoyon etishiga yordam berish uchun qanday pedagogik tamoyil va strategiyalardan foydalanishga bog'liq.

Raqamli texnologiyalar tegishli pedagogik hamkorlik bilan zamonaviy jamiyat talablariga javob beradigan talabalar o'qituvchilarining raqamli kompetensiyasini rivojlantirishga imkon beradi. Shunday qilib, u xorijiy tillarni o'qitish samaradorligini oshirishi va talabalarning shaxsiy rivojlanishiga hissa qo'shishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxat

1. Ananiadou, K. & Claro, M. (2009). 21st century skills and competences for new millennium learners in OECD countries. OECD education working papers (vol. 41, pp. 1–33).
2. Falloon, G. (2020). From digital literacy to digital competence: the teacher digital competency (TDC) framework. Educational Technology Research and Development.

3. Krumsvik, R. J. (2008). Situated learning and teachers' digital competence. *Education and Information Technologies*, 13(4), 279-290. doi: 10.1007/s10639-008-9069-5
4. Krumsvik, R. J. (2014). Teacher educators' digital competence. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 58(3), 269-280.
5. Lakkala, M., Ilomäki, L., & Kantosalo, A. (2011). Which areas of digital competences are important for a teacher? In *Linked Portal* (pp. 1-8). Brussels: European Schoolnet (EUN).
6. Mishra, P., & Koehler, M. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017-1054.
7. Skakunova, V. A. (2017). On the question of information and communication competence of student teachers of a foreign language. *Higher Education Today*, 5, 16-18.
8. Sysoyev, P. V., & Evstigneev, M. N. (2015). Foreign language teachers' competency in using information and communication technologies. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 200, 157-161.